πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (160)

Ρεθεμνιώτες με πατήματα: Μάρκος Μαθιουδάκης (1926-2020)

Από τη φιλόξενη αυτή στήλη έχω συνηθίσει τους αναγνώστες στην παρουσίαση της ζωής και της προσφοράς ανθρώπων όχι «επίσημων», ανθρώπων που δεν διακρίθηκαν ιδιαίτερα στον επαγγελματικό τους κλάδο ή στην κοινωνική τους ζωή. Εκείνο που τους ξεχωρίζει στα μάτια μου είναι οι αξίες που εφάρμοσαν στη ζωή τους και που προσπάθησαν να μεταδώσουν τόσο στους απογόνους τους όσο και στις τοπικές κοινωνίες που δραστηριοποιήθηκαν. Ένας από αυτούς ήταν ο μπαρμπα - Βασίλης Γαλλιάκης, ο «τελευταίος Κρητικός», όπως το είχα αποκαλέσει, που φεύγοντας το 2014 έκλεισε πίσω του την πόρτα πέντε αιώνων κατοίκησης στον Κάτω Τριπόδο Μυλοποτάμου.

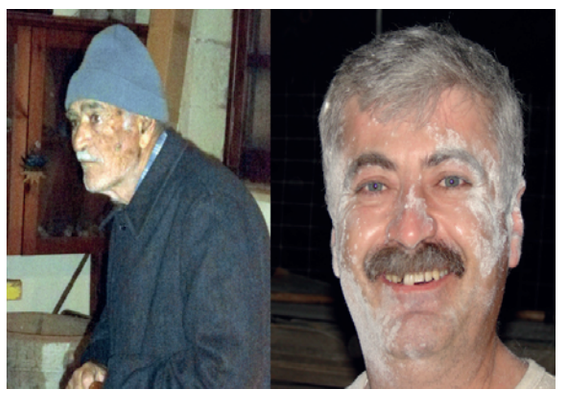

Από εκεί κοντά, από το χωριό Λαγκά, έχω ήδη παρουσιάσει δύο κατ' εμένα «μορφές»: τον λιθοξόο και ιεροψάλτη Κώστα Τζανουδάκη (+2016) και τον Μιχάλη Σπινάκη (+2019), που έσπευσε να φύγει από τη ζωή επάνω στην ακμή της ηλικίας του. Σ' έναν τρίτο χωριανό, τον Μάρκο Μαθιουδάκη (+2020), θα αναφερθώ σήμερα, όπως ακριβώς είχα την τύχη να τον γνωρίσω. Έφυγε από κοντά μας πλήρης ημερών. Ήταν ο πρώτος άνθρωπος που γνώρισα στο χωριό αυτό το 1983, όταν το επισκέφτηκα εποχούμενος σε μοτοσυκλέτα με τη μετέπειτα σύζυγό μου. Μετά από δύο χρόνια, που αποκτήσαμε το υποστατικό μας στον γειτονικό Καλλέργο, είχα την ευκαιρία να τον γνωρίσω από πιο κοντά, γεγονός που μου δίνει -νομίζω- το δικαίωμα ν' αναφερθώ σ' αυτόν.

Εύλογα θ' αναρωτηθείτε πώς γίνεται σ' ένα τόσο μικρό χωριό να υπάρξουν την ίδια χρονική περίοδο τόσοι άνθρωποι με τα χαρακτηριστικά που ανέφερα παραπάνω. Οπωσδήποτε η Λαγκά δεν είναι ένα συνηθισμένο χωριό. Ξεχώριζε πάντα για την «αρχοντιά» που απέπνεε και είναι μέχρι σήμερα ξεχωριστή, τόσο ως προς το ανθρώπινο δυναμικό που της απέμεινε όσο και ως προς την εν γένει εμφάνισή της ως οικισμού. Είναι το πιο «πέτρινο» παραδοσιακό χωριό του Μυλοποτάμου, βραβευμένο κατ' επανάληψη για την καθαριότητά του και κατοχυρωμένο στη συνείδηση των ανθρώπων της ευρύτερης περιοχής για τη φιλοξενία και για τις κοινωνικές του εκδηλώσεις («Αποσπερίδα στο ρακοκάζανο», «Παιδικό Κυνήγι Θησαυρού», «Ημέρα Καθαριότητας» κ.ά.).

Δεν γνωρίζω περισσότερα από δέκα χωριά στο νομό Ρεθύμνης που οι κάτοικοι να μη σ' αφήνουν να φύγεις την ημέρα που πανηγυρίζει η εκκλησία τους χωρίς να συναγωνίζονται ποιος να σε πάρει -ξένον εσένα- στο σπίτι του για φιλοξενία. Ένα απ' αυτά είναι η Λαγκά. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που στο ετήσιο πανηγύρι στις 2 Φεβρουαρίου (της «Παναγίας της Μυλαργούς») οι συγγενείς και φίλοι του χωριού ξαναβρίσκονται και κρατούν έτσι δυνατούς τους δεσμούς τους (εικόνα). Φέτος βέβαια, την περασμένη Τρίτη, τα πράγματα ήταν διαφορετικά, όμως δεν θ' αργήσει η εποχή που το πανηγύρι του χωριού θα ξαναβρεί την αίγλη και τον χαρακτήρα του.

Ένας από τους γαλήνιους κατοίκους του ήταν ο Μάρκος Μαθιουδάκης, γνωστός περισσότερο από το παρωνύμιο του πατέρα του ως «Μπαντιδόνης». Εκείνος ήταν ο μάστορας του ξύλου του τόπου και κατά την κατασκευή των αλετριών του συχνά επαναλάμβανε τη φράση «δεν μου μπαντιδώνει». Η αναμενόμενη φράση θα ήταν βέβαια «δεν μου παντίδει», οπότε οι χωριανοί έσπευσαν να τον ονοματίσουν με την ιδιόφωνη εκείνη λέξη του. Ήταν ο γενάρχης μιας φτωχικής οικογένειας με πολλά παιδιά, που όμως όλα τους πορεύτηκαν καλά. Να σημειώσουμε ότι ένα απ' αυτά, ο Αντώνης, που ακούγεται συχνότερα ως «Καπετάνιος» (παρότι ασφαλώς δεν είναι τέτοιος, κάθε άλλο), αποτελεί τον χαρακτηριστικό «τύπο» του χωριού. Στη φωτογραφία από την ετήσια συλλογή ορεινής φασκομηλιάς ο Αντώνης διακρίνεται δεύτερος από αριστερά και ο Μάρκος τέταρτος, με τον συνονόματο εγγονό του.

Γνώρισα τον Μάρκο Μαθιουδάκη ως τον σοφό του χωριού. Όλοι εμπιστεύονταν την κρίση του και σ' αυτόν απευθύνονταν για να τους συμβουλέψει και για να τους λύσει τις -όποιες- διαφορές τους. Το παρουσιαστικό και η ηρεμία του, όπως και τα λίγα λόγια του, αρκούσαν για να σβήσει δύσκολες καταστάσεις εν τη γενέσει τους. Σ' αυτό βοηθούσε και το χιούμορ του, πάντα μετρημένο και κατάλληλο για τη στιγμή που εκφέρονταν. Βοηθούσε επίσης η παρακαταθήκη ιστοριών του παρελθόντος που διέθετε στη μνήμη του, τις οποίες ανακαλούσε προκειμένου έμμεσα να παιδαγωγήσει τους χωριανούς και κοντοχωριανούς που ζητούσαν τη γνώμη και μερικές φορές την επέμβασή του. Κάπως όπως ο Χριστός με τους μαθητές του, με τις παραβολές που χρησιμοποιούσε εκείνος. Μερικές απ' αυτές έχω καταγράψει στο βιβλίο που αναφέρω παρακάτω.

Ταυτόχρονα αποτελούσε την ιστορική συνείδηση του χωριού, το οποίο σημειωτέον κατά τον 19ο αιώνα διατηρούσε μικτό θρησκευτικά πληθυσμό, όπως και πολλά άλλα στην Κρήτη. Ήταν ο μόνος απ' όσους είχα ρωτήσει στην ευρύτερη περιοχή της Ελεύθερνας για να μου υποδείξουν πού βρισκόταν η σπηλαιώδης εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, που τη διατηρούσε, έστω και θολά, στη μνήμη του. Και δεν δίστασε να περπατήσει επί ώρες μαζί μου, αναζητώντας την, παρότι η ηλικία του ήταν ήδη προχωρημένη. Η χαρά του όταν την ξαναβρήκαμε ήταν μεγαλύτερη κι απ' τη δική μου. Το ίδιο έγινε κι αργότερα, με την επανεύρεση του Σπήλιου του Τσικούδη. Στην περίπτωση εκείνη του δόθηκε η ευκαιρία να με ξεναγήσει σε μια περιοχή άφατου φυσικού κάλλους, στην οποία μάλιστα μου υπέδειξε μια αρχαία γαλαρία υδρομάστευσης νερού, με μεγάλη λαογραφία, τον Σπήλιο του Σεΐνη.

Ήταν επίσης ο «κατασταδόρος» των κοινωνικών εκδηλώσεων του χωριού. Τέτοιες ήταν όχι μόνο οι «χαρές» (γάμοι κ.λπ.) αλλά και οι εκδηλώσεις των πολιτιστικών συλλόγων, της Αθήνας και του επιτόπιου. Μαζί του οργανώσαμε τις βραδινές συνεστιάσεις μετά τα σχεδόν δέκα παιδικά παιχνίδια θησαυρού που είχαμε οργανώσει. Με τη βοήθειά του κάναμε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 την αυτοσχέδια γιορτή μετά τη συλλογή από τα σπίτια του ιστορικολαογραφικού υλικού για έκθεση στο Σχολείο. Και τη γνώμη του ζήτησαν πρώτη οι σύλλογοι για την τίμηση της επί σειρά δεκαετιών δασκάλας της Λαγκάς Ταξιαρχούλας Πολύζου και του εφημέριού της Αγαθάγγελου Πηγουνάκη. Μπορούσε και «κατάσταινε» τα πράγματα όχι μόνο θεωρητικά, ως προς την οργάνωση, αλλά και πρακτικά, ως προς το μαγείρεμα, ιδιαίτερα στο βράσιμο του κρέατος και στην παρασκευή του πιλαφιού.

Διατηρούσε πολύ στενή σχέση με τη φύση. Αν και φτωχός, κατάφερε με τους κόπους, τους δικούς και της Γιωργίας του, να αγοράσει μια μεγάλη ημιέρημη περιοχή στη θέση Λιβάδι, που με τους κόπους του μετέτρεψε σε «μπαξέ».

Ήταν ο πιο έμπειρος εμβολιαστής της περιοχής, ενώ διατηρούσε πάντα αμπέλι για το κρασί της οικογένειας, όπως βέβαια και ελαιώνα καθώς και κάμποσες κατσίκες και πρόβατα. Στη μνήμη μας έχει αποτυπωθεί η εικόνα του επάνω στην τρίκυκλη μηχανή, με την οποία και καλλιεργούσε τη γη, πέραν της χρήσης της ως μεταφορικού μέσου. Συχνά ανέβαζε σ' αυτήν και τα παιδιά του Νίκο και Μαρία κι όλοι μαζί κατέβαιναν ως το Πέραμα, μιας και η Λαγκά ήταν πάντα παραμελημένη από συγκοινωνιακή άποψη. Μ' αυτήν την εικόνα τον συγκρατώ περισσότερο, όσο και μ' εκείνη της μελισσοκομικής του εξάρτησης.

Όσο εργατικός ήταν άλλο τόσο ήξερε να διαχωρίζει την ώρα της δουλειάς απ' εκείνη της σκόλης. Κάθε βράδυ βρισκόταν με φρεσκοαλλαγμένα ρούχα στο καφενείο του χωριού για ν' απολαύσει συζητήσεις και την αγαπημένη του πρέφα, κερνώντας απλόχερα εδικούς και ξένους. Και την Κυριακή φάνταζε σαν άρχοντας στον ενοριακό ναό, περιμένοντας υπομονετικά επί ώρες τον παπα-Πέτρο να κηρύξει την απόλυση, προκειμένου να βγει στον περίβολο για να κάνει το αγαπημένο του στριφτό «κιρίκι».

Ήταν ονομαστός και για τον αλτρουισμό του, φιλοξενώντας επί δεκαετίες στο σπίτι του τον τυφλό αδελφό του, που αποτελούσε έναν άλλο «Όμηρο», της εποχής του και της Λαγκάς ολόκληρης.

Και δεν είχε μόνο αυτή τη στενοχώρια αλλά και το ότι είχε χάσει την Κωνσταντίνα του σε ηλικία τεσσάρων χρόνων, πόνο που δεν μπόρεσε να ξεπεράσει μέχρι τον θάνατό του.

Ήταν πρωτοπόρος στα έργα κοινωνικής ευποιίας και εργασίας. Πρώτος στο συνεργείο χωριανών που επισκεύαζε κάθε τόσο τις αστοχίες του υδραγωγείου από την πηγή της Αγίας Ελέσας στην απέναντι πλευρά του φαραγγιού, πρώτος στην επισκευή του διδακτηρίου, πρώτος στην οικοδόμηση των χώρων υγιεινής του (μέσω του Νίκου του πια), πρώτος και στη διαπλάτυνση του δρόμου και στο χτίσιμο των ξηρολιθοδομών.

Ήταν επίσης ενεργός επί δύο δεκαετίες στις ετήσιες καθαριότητες του χωριού και στα τσιμπούσια που τις ακολουθούσαν τα βράδια, σε μερικά από τα οποία αποξεχνούσε τον κρυφό του πόνο και τραγουδούσε, ιδιαίτερα όταν έπαιζε το ακορντεόν του ο Τάσος Κόλλιας.

Τον θυμάμαι αμέσως μετά την αλλαγή του αιώνα, σε μια γιορτή του Κλήδονα που είχαμε διοργανώσει έξω από το παλιό καφενείο του Γιώργη, να πηδά πάνω από τη φωτιά σαν παλικαρόπουλο, παρότι η ηλικία του δεν θα επέτρεπε θεωρητικά κάτι τέτοιο.

Ο Μάρκος Μαθιουδάκης ήταν όλα τα παραπάνω και άλλα πολλά. Συμμετείχε σ' όλες τις κοινωνικές στιγμές, ακόμα και στα κάλαντα, που για μια δεκαπενταετία τα λέγαμε όλοι μαζί και σ' όλα τα σπίτια του χωριού. Ήταν επίσης χουβαρντάς. Αν δεν με απατά η μνήμη, ήταν ο πρώτος που άνοιξε τον καταψύκτη του στα κάλαντα για να προσφέρει κουνέλια και κοτόπουλα, αντί των αυγών που συγκεντρώναμε μέχρι τότε. Αυτό έγινε έθιμο στο χωριό και τα απολαμβάναμε στη συνέχεια πάλι όλοι μαζί και για πολλά βράδια, μαγειρεμένα από τα χέρια της Σπιναργυρής στο καφενείο. Είχε λίγα λόγια και πολλή πράξη, που λειτουργούσε παραδειγματικά για τους γύρω του. Ας είναι ελαφρό το χώμα που τον σκεπάζει, επάνω στο οποίο έχει αφήσει ενεργά τα πατήματά του. Κι ας ευχηθούμε να συνεχίσουν να υπάρχουν στα αποψιλωμένα από πληθυσμό χωριά μας τέτοιας εμβέλειας άνθρωποι, που να τα καθοδηγούν με τις αξίες και το παράδειγμά τους.

Πρόταση ανάγνωσης

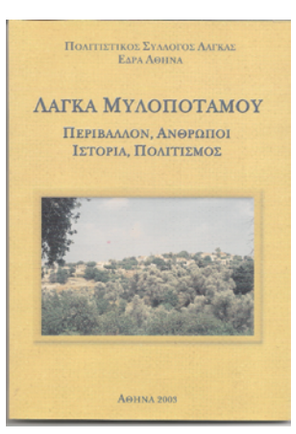

Δανειστείτε από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη και διαβάστε το βιβλίο του συντάκτη της στήλης και του Κωστή Σπινάκη «Λαγκά Μυλοποτάμου», που εκδόθηκε το 2003 από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Αποδήμων της Λαγκάς. Θα γνωρίσετε, αν είστε νέοι, πολιτιστικά στοιχεία που δεν είχατε την ευκαιρία να βιώσετε, ενώ αν είστε παλιοί θ' αναθεωρήσετε το κοινότυπο «μικρό χωριό - κακό χωριό». Και θα θελήσετε να το επισκεφθείτε, αν δεν το έχετε κάνει ήδη. Με τη σειρά μου σας υπόσχομαι, μ.Κ. (μετά Κορωνοϊόν) μια αναλυτική ξενάγηση στην φύση, στον πολιτισμό και στους ανθρώπους του.

Πρόταση συνεργασίας

Ο φίλος Θοδωρής Πελαντάκης, ο πρώτος που είχε ασχοληθεί με το θέμα των οχυρώσεων της υπαίθρου του Ρεθύμνου, με πληροφόρησε ότι κουλέδες υπάρχουν και στα Ανώγεια και αλλού. Πιστεύω, μετά κι απ' αυτό, ότι ήρθε η ώρα ν' ασχοληθούμε συστηματικά με το θέμα όλοι οι ενδιαφερόμενοι: ο Θ. Πελαντάκης, ο Ν. Δερεδάκης, ο Α. Χατζηδάκης κι όποιοι ακόμα άλλοι, από κοινού με την καθηγήτρια Μαρία Αρακαδάκη, την «πρύτανη» του θέματος των οχυρώσεων της περιόδου της Βενετοκρατίας. Και να εργαστούμε συλλογικά, γιατί μόνο έτσι μπορούν στην εποχή μας να παραχθούν αξιόλογα αποτελέσματα. Ιδού, λοιπόν, στάδιον συνεργασίας λαμπρόν!

* *Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας* **strharis@yahoo.gr, 2831055031**